

STRESZCZENIE

Wojciech Marek Kapała

POSTAWY I ZACHOWANIA MŁODZIEŻY W POLSCE WOBEC SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH

ZAŁOŻENIA I CELE PRACY

Celem pracy było poznanie głównych przyczyn sięgania przez młodzież po narkotyki i dopalacze, określenie głównego źródła informacji dla młodzieży na temat szkodliwości dopalaczy, poznanie najczęściej zażywanych przez młodzież substancji psychoaktywnych, oszacowanie średniego wieku, w którym młodzież po raz pierwszy zażywa dopalacze, poznanie miejsc, w których młodzież po raz pierwszy próbuje dopalaczy oraz określenie czy istnieją różnice pomiędzy dziewczętami a chłopcami w temacie ulegania wpływom rówieśniczym, wyrażania odmowy przyjęcia narkotyku, wydawania pieniędzy na zakup dopalaczy oraz doświadczania nieprzyjemności związanych z przyjmowaniem tych substancji. Zamysłem badań było również poznanie korelacji pomiędzy wynikami badań ogólnopolskich przeprowadzonych w 2017 roku z badaniami z 2023 roku przeprowadzonych na terenie województwa wielkopolskiego.

MATERIAŁ I METODA

W 2017 roku ankietyzacji poddano losowo wybraną, randomizowaną grupę 6044 uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w Polsce z przedziału wiekowego 14-15 lat i 17-18 lat. Narzędziem badawczym zastosowanym w badaniach był kwestionariusz ankiety opracowany przez zespół naukowo-badawczy powołany przy GIS, który obejmował 40 pytań dotyczących wielkości, częstości, rozpowszechnienia, przyczyn zażywania narkotyków i dopalaczy oraz następstw wynikających z ich konsumpcji. Ankiety były wypełniane przez uczniów samodzielnie. Badania przeprowadzono w szkołach, miały one charakter dobrowolny i anonimowy. Do analizy statystycznej zakwalifikowano 5545 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiet. Badaniu poddano 2584 dziewcząt i 2961 chłopców.

W miesiącach kwiecień-czerwiec 2023 roku badaniu poddano uczniów szkół średnich (liceum ogólnokształcące, zasadnicza szkoła zawodowa, technikum) z przedziału wiekowego 13-19 lat, w powiatach województwa wielkopolskiego. Do badania wykorzystano ten sam formularz ankiety, który był użyty do przeprowadzenia badań w 2017 roku. Ankieta miała formę elektroniczną i była realizowana on-line poprzez platformę internetową Microsoft Forms. Link i kod QR do ankiety był przesyłany do dyrekcji szkół średnich w wersji elektronicznej, a te następnie były przekazywane do wychowawców poszczególnych klas, w których to nauczyciele przekazywali go dalej poszczególnym uczniom w klasie, tak aby każdy uczeń, który wyraził gotowość i chęć udziału w badaniu mógł wypełnić formularz ankiety na swoim smartfonie.

Ankiety były wypełniane przez uczniów samodzielnie. Badania przeprowadzono w szkołach, miały one charakter dobrowolny i anonimowy. Do analizy statystycznej zakwalifikowano 1292 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiet. Badaniu poddano 737 dziewcząt i 555 chłopców. Dane z ankiet w wersji elektronicznej zostały przeniesione do bazy danych, na podstawie których zostały przeprowadzone analizy statystyczne.

WYNIKI

Zmniejszył się odsetek uczniów, którzy uważają, że uczą się co najmniej dobrze (46,7% vs 42,9%), zaś średnio 1. na 10. uczniów jest zdania, że uczy się niezbyt dobrze (9,1% vs 8,7%). Młodzież w sytuacji trudnej najczęściej sama stara się rozwiązać swój problem, przy czym wzrósł odsetek uczniów, którzy tak robią (44,5% vs 51,4%). Zaledwie średnio co 10. nastolatek w sytuacji trudnej rozmawia z najbliższymi (rodzina) (11,4% vs 11,9%). Wzrósł odsetek młodzieży, która w sytuacji trudnej pije alkohol lub zażywa środki odurzające (2,3% vs 3,1%). Wśród wszystkich substancji psychoaktywnych jedynie narkotyki i dopalacze zostały uznane przez młodzież w największym stopniu za „bardzo trudne” lub „trudne” do kupienia.

Zwiększył się odsetek młodzieży, którym dopalacze kojarzą się z „ucieczką od zmartwień i problemów” (18,3% vs 27,5%).

Większości nastolatków nie proponowano nigdy dopalaczy i/lub narkotyków (64,7% vs 69,5%), jednakże średnio co piąty nastolatek ma w swojej okolicy dostęp do dopalaczy (21,5% vs 21,6%). Łatwiejszy dostęp do dopalaczy mają uczniowie z miasta.

Zmniejsza się rola szkoły, jako źródła informacji na temat szkodliwości dopalaczy dla młodzieży. Nastolatki, jako źródło informacji w tym temacie zaczynają wymieniać na pierwszym miejscu Internet.

Zmniejszył się odsetek młodzieży, która próbowała już różnych narkotyków, tj.: marihuana (22,0% vs 16,1%), amfetamina (4,8% vs 2,6%), haszysz (6,6% vs 3,1%). Średnio co trzeci nastolatek deklaruje, że nigdy nie próbował żadnych używek (34,1% vs 35,2%).

Młodzież przyznaje, że przyjmuje dopalacze najczęściej drogą wziewną (palenie), a także poprzez wacchanie, drogą pokarmową (połykanie) oraz drogą iniekcji.

Zmniejszył się odsetek nastolatków, których w wyniku stosowania dopalaczy spotkały jakieś nieprzyjemności (17,4% vs 7,5%). Zdecydowanie częściej nieprzyjemności związanych z przyjmowaniem dopalaczy doświadczają chłopcy.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Postawy i zachowania młodzieży względem substancji psychoaktywnych w dwóch badaniach po części są podobne, jednak w wielu aspektach także odmienne, co pokazuje, że problem postrzegania przez młodzież substancji psychoaktywnych, w tym narkotyków i dopalaczy i ich zażywania jest bardzo złożony, i w krótkim okresie czasu może ulegać określonym zmianom. Do głównych przyczyn sięgania przez młodzież po narkotyki i dopalacze należą chęć upodobania się do grupy oraz coraz częściej zgłaszane przez młodzież problemy w domu, co może świadczyć o narastającym poczuciu osamotnienia w domu rodzinnym i chęci asymilacji z rówieśnikami. Młodzież z substancji psychoaktywnych zażywa najczęściej alkohol i papierosy, a w dalszej kolejności marihuanę i inne substancje, co świadczy o tym, że najczęściej nastolatki zażywają substancje psychoaktywne, które mogą nabyć (najczęściej mniej oficjalnie) w sklepie, w pobliżu miejsca zamieszkania lub szkoły. Młodzież dopalaczy próbuje po raz

pierwszy najczęściej na otwartym terenie, jednakże coraz częściej zażywanie dopalaczy po raz pierwszy ma miejsce także w domu, co świadczy że zarówno impreza domowa, jak i zażywanie dopalaczy w domu, stają się okolicznościami, które sprzyjają inicjacji narkotykowej.

Systematyczne monitorowanie i analiza zmian postrzegania i zachowań dotyczących substancji psychoaktywnych wśród młodzieży zarówno w skali kraju, jak i poszczególnych jego regionów powinna stanowić podstawę do planowania programów edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia. Programy edukacyjno-wychowawcze dotyczące substancji psychoaktywnych należy wdrażać w populacji młodzieży w sposób systematyczny, konsekwentny i komplementarny. Wiedza, poglądy i zachowania młodzieży względem substancji psychoaktywnych w okresie dorastania decydują w dużym stopniu o dalszym zdrowiu fizycznym, psychicznym i społecznym, w tym niejednokrotnie także o długości i jakości życia człowieka.